

Szilasi László

Medve Gábor esete a rövidnadrággal

„Megvan a hűbérem!”

(Walter von der Vogelweide)

Bárhonnan, bárhogyan is nézem: Balassi Bálintot mégiscsak Rimay János értette a legjobban – vagyishogy ő értette egyáltalán. A régi-régi magyarságot és Zrínyit Faludi Ferenc, Mikes Kelemen Csokonai Vitéz Mihály, Tinódit és Ilosvay Selymes Pétert meg Ady Endre értette a legjobban, és természetesen Ottlik Géza tweed-zakóját, Medve Gábor rövidnadrágát – nem is beszélve most Bethlen Kata melltartójáról – mind-mind Esterházy Péter.

Példáim sora arról szól, hogy ha a manierizmus örök, akkor a manierizmusok szövegértelmezése: egyértelmű. (Vagy, ami ebben az esetben azonos értékű: ezt hiszi magáról.) Helyesebben, azt hiszi, csak kétféle szöveg van az egyiket én írtam, a másikat nem – és ez utóbbi kivételével valamennyi érthetetlen, ambig, sőt: ambivalens. Vagyis a nem-én írtam szöveg ezt és ezt jelenti, s ezt én meg is tudom mutatni-mondani.

Ha jól értem, ezért mer Esterházy a Termelési regényben Mikszáth hasán golyóval gurigázni, meg Ady Mikessel borozni stb. mert hogy oly igen nagyon érti azt a néember másikat. S ha jól értem ezért mondhatja az ambivalens-szöveg-értelmező: hogy az ő könyvespolcán a Bevezetés Nagy Hamis Emblémás Könyve olyan magasan van, hogy én azt már el sem érem, meg sem értem.

Tehát: a manierizmusok mindent megértenek, a soronlevő, a posztmodern (végre! elhangzott a varázsszó, az up to dateség örvendetes, nélkülözhetetlen bizonyítéka) meg pláne. Enélkül hogyan is lehetne a korszakok között kedvünkre építkezni, imitálni, átértelmezni és idézni (át-hallani, kifordítani, berakni, zsugorítani, rájátszani: szöveg hátán szöveg

– kő kövön – nem marad) tradíciókra áthangolódni és tradíciókat áthangolni, visszanyerni és feladni, egyszóval kalászkodni. (NB: egyetlen manierista műfaj van a florilegium, az irodalmi kalászat, és egy szerző, a válogató. Meg még a cento. Esetleg.)

Ehhez képest azt hallom, hogy a posztmodern értelmezés-ellenes. Hogy így a Michel Foucault, meg hogy úgy a Susan Sonntag. Meg hogy a tolerancia integratív gyengédsége. Hogy a nyelvjátékok mögé nem lehet belátni. (Egyébként nem is.) Meg hogy strukturalizmus helyett dekonstrukció. (Tényleg: van valami after structuralism? Mert, jó: a posztmodern kritika érdeme, hogy megtörte azt a varázst, amely az értelmezést a kanonikus interpretációk felmondásává tette. De abból, hogy a mű szerepét átvevő klisék még nem kodifikálódtak, még nem következik, hogy ama klisék nincsenek.) Hogy a művész nem kánonteremtő mandarin. Sőt, a befogadói szubjektivitás visszanyerésre-visszanyeretésére törekszik, az egyéni választási lehetőség restaurálására, mandarin-interpretáció helyett a műélvezet demokratizmusára.

De mi van akkor, ha én nem akarom ezt a demokráciát?

Szívem-lelkem a pluralizmusé. Élek-halok az olvasatok egyenjogúságáért. Hogy nincs legjobb olvasat, merthogy a szerző a múlt idő. Az utolsó pont kitételével már meg is halt, vagy ha nem, hát haljon meg, hogy a hagyomány töredékes, hogy nincsen közmegegyezés, a szöveg nem interpretálja önmagát, és nincsen segítség. Csodálom, hogy szomorú vagyok.

Szívem-lelkem a pluralizmusé. Nem irigylem én a természettudományok magabiztosságát, ellenőrizhetőségét, pontosságát, nem, csak Max Planckot, aki a halálra készülve ezt írhatta le: „A külvilág, mint valami tőlünk független és velünk szemben álló abszolút dolog létezik. Azok után a törvények után kutatni, amelyek erre az abszolútumra érvényesek – számomra ez a legszebb életfeladat.”

De hol az én életfeladatom – hol az én hűbérem?

Élek-halok a pluralizmusért. A többszörös kódolásért, a radikális eklekticizmusért, helyenként még a permisszivitásért is. Az anything goes-ért már nem. Egyszer, egyetlenegyszer, szeretném (én, kétdimenziós hangya, üveglapok között) kiütni a fejem a lényegi világba, katalógus-termébe nagy és igaz jelentéseknek.

Ott tartottunk, hogy a manierista szövegértelmezés egyértelmű. Ez és ez a szöveg ezt és ezt jelenti. Világos. Vagyishogy a manierista művész előtt Tinódi, Balassi, Mikes és Csokonai egyszerű és átlátszó: világos. Ehhez képest, láttuk, a szövegértelmező előtt semmiféle szöveg sem nem

egyszerű, sem nem átlátszó, sem nem érthető, sem nem világos. Sőt, lehetőleg ne is legyen. (Lásd mandarinkultúra stb.)

Nem olyan demokráciát akarok én, amely megtűri az oligarchiát, vagy a monarchiát. Nem. Egyszerűen arról van szó, hogy a posztmodern legalább annyira koncepció és teória is, amennyire praxis, méghozzá olyan, amely megelőzi, sőt gerjeszti a praxist. De: tudom, hogy az értelmezés mint praxis, gerjeszti az irodalmat mint praxist. Főleg manapság. Vagy mondjuk finomabban; bizonyos írások bizonyos kritikusok (image makers) műveivel tetézye összefornak bizonyos író adott produkciójával, oly mértékben, hogy azt már nem lehet megkerülni. De mégis: az elemzési praxis teóriája az irodalom, a primitív irodalmi gyakorlat. Az irodalom az, amely megelőzi (ha időben nem, hát súlyban), gerjeszti (ha eddig nem tette, hát tegye) és igenis: teljes mértékben meghatározza az elemzés/értelmezés mibenlétét, milyenségét és hogyanját: madarat tolláról – irodalmat hermaneutikájáról. Még ha ez nem is barátság, csak bratyi.

Magyarul, legyen az értelmezés olyan, mint irodalma.

Esetünkben legyen: szórakoztató. Idézetes. Közelítsen a szóbeli narrációhoz. Legyen komolytalan, improvizatív, fragmentális, játékos és frivol. Legyen transzcendens (ironikusan), mítoszteremtő (játékosan), és mondja ki, ezer idézőjel között, ha kell, de mondja meg, még ha sem kizárólagos módszer, sem kizárólagos igazság nincs, de akarja kimondani, mert IGAZSÁG nélkül nem módszer, de műalkotás sincs.

A hűbéremet akarom. Vagy: ide nekem a hűbéremet.

Lett legyen az bár csupán egy rövidnadrágnyi terület. Egy rövidnadrágnyi biztos pont. Adjatok nekem egy rövidnadrágot és kifordítom sarkaiból a világot!

* * *

Itt van (megvan) rögtön a Medve Gáboré.

Ha jól tudom, most azt kell tudnom a legjobban, hogy az én helyzetem gyökeresen más, mint az Ottliké. Tudniillik, hogy ő azt akarja, amit én nem akarhatok: visszanyúlni történetével arra a nagy kerettörténetre, mely az egész vezéreszméjén alapul. A Nagy Elbeszélés utáni vágy vészett ki belőlem – tanítja velem az irodalmon tanult teoretikus, mert-hogy a kerettörténet lehetetlenségét már én is be kellett, hogy lássam, különben nem is vagyok igazi posztmodern. (Ennyit arról, hogy a mandarinoknak bealkonyult.) Hát gyorsan belátom. Ottlik viszont arra tanít,

hogy a kerettörténet létező valóság, hogy létezésem nagyszabású dolog, s hogy vágyam miatt az.

Erre iskolázottan csak egyet mondhatok: lehet, hogy van titkos történet. Csak az a baj vele, hogy az orosz rulett szabályai szerint oszlik meg az én történetemben. Emiatt aztán megkönnyebülten mutathatok rá a rövidnadrágra.

„Mi újoncok ugyanis nem nyári zsavolyruhát kaptunk, hanem rézgom-bos, fekete posztó „waffenrockot” és fekete posztónadrágot. Természetesen hosszúnadrágot, amilyenben még sohasem jártunk (...) Elégedetten gondolt arra, hogy ezentúl már mindig hosszúnadrágban jár majd, mint a felnőttek, egész délután örült a hosszúnadrágjának, még este is, még másnap délelőtt is; (...) számon tartotta a hosszúnadrágját másnap késő délutánig; attól fogva aztán soha többé életében.”

A mű minden pontja arkhimédeszi pont. Minden pont tény, olyan esemény tehát, amellyel kifordíthatom a sarkaiból a világot.

Most, ha nem Schellerre, Heideggerre, Wittgensteinre, Barthesra, Borgesre vagy Burckhardtra gondolok (ezt, mind egyszerre, azért elég nehezen is tenném), hanem a legkevésbé feltűnőre Norbert Eliasra, akkor még azt is tudni vélem, amit szerintem ő nem tud, hogy mit jelentenek a tények. Tudom, hogy mit jelent egy tweed-zakó, egy kalapemelés, egy melltartó vagy egy rövidnadrág, meg a félrecsúsztott nyakkendő. Sőt, tudom azt, amit ő biztosan nem: hogy az ember teremtette dolgok között nem kitüntetett a művészet, hogy egy kőkori Vénusz-szobor ugyanúgy szólít meg, mint egy bársonyfőkötő, hogy félelmeimről annyit beszél saját szégyenem, mint Homér Virgilestől, hogy a szeméremöv annyit, s bőlcsebben szól, mint Strindberg. S hogy így a szöveg tárgyainak-tényeinek igazi kontextusa nem egy textus-halom, hanem a való világ maga. Nem kell a mindig (elnézést a tájszóért, ritka szemű háló ilyen) LIHA koncepció: a tény – revolvergolyó a forgótárban – magáért beszél, mint valami tőlünk független és velünk szemben álló abszolút dolog.

S most már valóban lehetne tudós egyetemi dolgozatocska témája, végiggondolhatnám már végre, mit is jelent valójában egy rövidnadrág. Elmondhatnám tábornok nagybátyám példáját, aki még a műszaki főiskolára is rövidnadrágban iratkozott be, mesélhetnék a gyermekruha kialakulásáról s a meghosszabított gyermekkorról, a rövid ruhák hordóiról: ügyvédrel, bíróról, tanárról, papról, kiskorú katonákról, iskolai és egyházi fegyelemről, parancsnokló ifjakról s nem kehegő vénekről, nadrágtartóról és masniról, zubbonyról, gombról, pantallóról, életkorokról, álruháról, delfinekről és gyermeki ártatlanságról, meg arról, milyen az, ha egy gyermek férfiként él (si puer prout decet, vixit), meg arról, hogy bábé franciául annyit tesz: GYERMEK.

De hangulatom, munkám, sok mindennel tüntet, még morális komolyságával is – mintaadó szándékkal, maxima-szerű, apodiktikus világmagyarázó szövegmagyarázattal, hurrá-optimizmussal nem. A posztmodern szövegértelmező csak egy dologtól fél: (de attól nagyon), hogy munkája, ha gerjeszt érzelmet, az nem más, mint szánakozás a szembeszökő öröködésen.

* * *

A manierizmus (nem csupán tudatlanságunk miatt): misztikus. Túl sok dologról hiszi azt, hogy argumentálhatatlan. A manierista szövegértelmezés pedig emiatt túl sok (több) dologról kell, hogy ezt higgye: azok argumentálhatók. A szöveg valóban nem interpretálja önmagát. Ez a *mi* dolgunk. És elenyészően csekély jóhiszeműséggel bevallhatnánk már, hogy van rá esélyünk. Nem, az Igazságra nem. Jelentésre, talán.

William Blake szerint Buillon Gottfried számára a lovag jutalma Jeruzsálem keresése.

„Lelki harcom nem szűnik
se kardom addig nem pihen
Jeruzsálem még ott nem áll
a nyájas zöld angol gyepen.”

Az ő Jeruzsáleme az Igazság. Az én hűbérem a jelentés.

S bár tudom, hogy Walter von der Vogelweide kiáltása mögött nem áll más, mint a zubolyi gesztus, hogy IDE NEKEM (tudniillik, hogy oda neki, még azt az oroszánt is) – oda se neki. Én szeretném egyszer, egyetlenegyszer, mégis, együtt kiáltani Walter von der Vogelweidevel, hogy !

(Elhangzott a HK felolvasóestjén, 1988 tavaszán.)